

УДК 339.564.2

**РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ СИРОВИННИМИ РЕСУРСАМИ
НА ПРИКЛАДІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

DOI 10.30838/P.ES.2224.280519.16.490

JEL: F00, F10, Q17, 057

Дугінець Г.В., к.е.н.

Київський національний торговельно-економічний університет

Стаття присвячена аналізу сучасних трендів розвитку світової торгівлі сировинними ресурсами на прикладі сільськогосподарської продукції. Визначено, що приклад європейських країн доводить, що раціональне використання національного багатства для створення інноваційної сировинної промисловості призводить до підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. Проаналізовано динаміку обсягів світового товарного виробництва та експорту у 2011-2017 рр. та визначено, що світовий експорт сільськогосподарської продукції в середньому за цей період показує найбільш позитивну динаміку розвитку в порівнянні з промисловим і енергетичним секторами. Доведено, що агропродукція збереже лідерство як найбільш стійкий сектор світової торгівлі навіть при негативній динаміці прогнозованих параметрів цін на її ключові сировинні товари. У середньостроковій стратегії даний факт має значення для планування інвестицій та організації експортних поставок сільськогосподарської продукції. Проаналізовано динаміку номінального та реального значення індексу цін на продовольство ФАО, 1999-2018 рр. та зміну індексів світових цін ФАО за основними товарними групами в 2000-2018 роках. Доведено, що у другому десятилітті XXI століття глобальний тренд в сфері світової торгівлі і аграрного обороту залишався досить нестабільним. Така нестабільність викликана низкою причин: коливаннями виробництва в силу істотної залежності даного сектора економіки від погодних умов, змінами обсягу попиту в силу економічних причин. Проте тенденції зміни індексів світових цін на продовольство в силу їх досить слабкою волатильності та антикризової стійкості можуть розглядатися в якості надійного індикатору стану світової економіки, особливо в переломних точках трендів. Отримані результати свідчать про наявність стійкого та поступального розвитку світового аграрного виробництва, динаміка якого в кризові періоди демонструє істотно менш помітні хвильові тренди в обсягах виробництва і експорту в порівнянні з іншими галузями (в 2000-2018 рр. в секторі зберігається позитивна динаміка зростання, а також суттєві темпи зростання експорту.) Доведено що, світова торгівля сільськогосподарською продукцією схильна до значно більш динамічних трендів, ніж виробничий сектор тому експорт сільськогосподарської продукції представляється одним з найбільш стійких елементів світової торгівлі.

Ключові слова: світова торгівля; сировинні ресурси; сільськогосподарська продукція

UDC 339.564.2

THE DEVELOPMENT OF WORLD TRADE IN RAW MATERIALS ON THE EXAMPLE OF AGRICULTURAL PRODUCTS

DOI 10.30838/P.ES.2224.280519.16.490

JEL: F00, F10, Q17, 057

Duginets G., PhD in Economics

Kyiv National University of Trade and Economics

The article is devoted to the analysis of modern trends in the development global trade in raw materials on the example of trade in agricultural products. The example of European countries proves that the rational use of national wealth for the creation of an innovative raw material industry leads to increased competitiveness in the world market. The dynamics of volumes of world commodity production and export in 2011-2017 has been analyzed; the world export of agricultural products, averaged over this period, shows more positive dynamics of development in comparison with industrial and energy sectors. Agricultural products maintain a leading position as the most sustainable sector of worldwide trade, even despite the forecasted negative dynamics of price parameters for its key commodity products. In medium-term strategy, this fact matters for investment planning and the organizing of export of agricultural products. The dynamics of the nominal and real value of the FAO food price index for 1999-2018 and the changes in FAO world prices indexes by main product groups in 2000-2018 were analyzed. In the second decade of the XXI century, the dynamics of global trade and agrarian produce trafficking have remained rather unstable. This instability is caused by a number of reasons, such as fluctuations in production due to the significant dependence of this sector on weather and climate conditions, and changes in demand due to economic reasons. However, the tendencies in world food price indexes can be seen as a reliable indicator of the global economy, especially at the turning points between different trends, due to their rather weak volatility and relative stability in times of crises. The obtained results testify to the presence of steady and sustainable development of agriculture worldwide, the dynamics of which in crisis periods show significantly less noticeable wave trends in the volume of production and exports compared with other branches - e.g. in 2000-2018, the sector maintained a positive growth dynamic, as well significant growth rates of exports. Global trade in agricultural products is subject to significantly more dynamic trends than the production sector; therefore, agricultural exports are one of the most sustainable elements of worldwide trade.

Keywords: world trade; raw materials; agricultural products

Актуальність проблеми. В останні роки в умовах спадного тренду сировинних цін на світовому ринку та погіршення економічної ситуації в Україні активізувалися дискусії про необхідність переходу до нової моделі економічного зростання. При цьому ресурсна орієнтація вітчизняної економіки може стати рушійною силою її модернізації, оскільки саме ресурсні галузі мають потенціал до генерування інноваційних процесів, що дозволять підтримувати рівень продуктивності та зростання виробництва в країні. Приклад багатьох європейських країн доводить, що раціональне використання національного багатства для створення інноваційної сировинної промисловості призводить до підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. Так в процесі розвитку по ланцюгах доданої вартості Швеція пройшла від видобутку залізної руди до металургії, металообробки, автомобілебудування, а потім й до верстатобудування та виробництва електроніки. Фінляндія перейшла від виробництва паперу до виробництва хімікатів, а потім й до виробництва машин для целюлозно-паперової промисловості (де зараз і залишається світовим лідером). А Нідерланди та Данія є сільськогосподарськими країнами, які отримують значні доходи від експорту продовольства (як і високотехнологічна економіка Ізраїлю). Для України, економіка якої має сировинну спрямованість, зазначений досвід має важливе значення. Він свідчить про те, що не тільки нові товари стають результатом диверсифікації в старих секторах та галузях, але й ресурси стають основою формування нових галузей, необхідних для майбутнього зростання економіки країни. Але ж перш ніж обґрунтовувати нову стратегію розвитку, необхідним є дослідження сучасного стану світової торгівлі сировинними ресурсами на прикладі сільськогосподарської продукції як основної складової українського експорту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття питання ресурсного забезпечення країн в світовій економіці та виникаючого феномену «ресурсного прокляття» стало предметом цілого ряду наукових публікацій, в тому числі емпіричних. Дослідженням глобальної моделі розвитку, впливу глобалізації економіки на структурізацію та трансформацію ринкових відносин, впливу глобалізаційних трендів на експортну орієнтованість вітчизняних товаровиробників сировинної продукції присвячено праці іноземних та

вітчизняних вчених, серед яких: А. Гелб [19], Р. Оті [15], Дж. Сакс та Є. Уорнер [25], А. Мазаракі [23], О. Яценко та Н. Невзгляд [12;13], Р. Зварич та І. Зварич [4], М. Якубовський [14] та ін. Питанням визначення особливостей фіскальної політики в сировинних економіках присвячено праці В. Козюка [6] та У. Ніконенко [10]. В їх основу покладено дослідження формування ринків сировинних ресурсів та вдосконалення економічного механізму їх функціонування.

Визначенню місця, перспектив та напрямів участі України в глобальних сировинних ринках присвячено праці низки вітчизняних науковців: В. Голян [2], М. Іващенко [5], В. Козюка та О. Шиманської [7], М. Петрушенко [11] та ін. В основу їх досліджень покладено визначення сучасного стану сировинної економіки України та можливі шляхи вдосконалення економічного механізму її функціонування.

Проблеми розвитку міжнародної торгівлі продукцією сільського господарства також досліджується у працях науковців та економістів-практиків, зокрема: О. Антонюк [1], О. Маслака [8], О. Висоцької та В. Нелепи [9] та ін.

Високо оцінюючи вклад вищеназваних вчених та отримані ними результати дослідження, слід констатувати, що специфіка ресурсно-сировинної спрямованості міжнародної торгівлі та тенденції її розвитку в ХХ столітті залишаються недостатньо ідентифікованими. Враховуючі стратегічну значимість виробництва сільськогосподарської продукції для значної кількості країн світу (в тому числі й України), на особливу увагу заслуговують дослідження сучасних трендів, які мають місце у цій сфері світової торгівлі.

Метою статті є ідентифікація особливостей розвитку світової торгівлі сировинними ресурсами на прикладі сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Ресурсним прокляттям вважається феномен, що полягає в тому, що економіка багатих на природні ресурси країн розвивається більш низькими темпами, ніж економіка країн, в яких майже відсутні ресурси. Зазначимо, що вперше термін «ресурсне прокляття» було введено британським економістом Річардом Оті (Richard Auty) в його книзі, присвяченій розвитку країн, багатих на мінеральну сировину [15]. У 1995 році економісти Джеффри Сакс та Ендрю Уорнер оприлюднили дослідження, в якому показали, що у країн

з високою часткою експорту сировини в довгостроковій перспективі темпи зростання ВВП на душу населення нижче, ніж у країн з меншою часткою сировини в експорті [25]. Цей висновок спричинив цілу хвилю досліджень даного феномену. Результати їх неоднозначні: одні автори ідентифікують ресурсне прокляття, інші не знаходять йому підтвержень (більш детально див. [16; 17; 18]).

Між тим зазначимо, що ми погоджуємося з тим, що у світовій практиці дисбаланс ресурсів та сировини є феноменом стійкої зворотної залежності між темпами економічного зростання країн та наявністю значного обсягу ресурсів у них [4]. При цьому на обсяги світової торгівлі сировинними ресурсами, в тому числі в АПК, істотний вплив роблять геополітичні чинники, укладання двосторонніх та багатосторонніх регіональних торгових угод, а також діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) за рахунок розвитку міжнародних виробничих мереж.

Протягом останніх 60 років світова торгівля представляється сферою високоінтенсивного розвитку, темпи зростання якої в значній мірі випереджають середньорічні показники зростання світового ВВП. Але прояв глобалізаційних трансформацій відбивається в показниках сукупної динаміки обсягу торгових відносин, яка пов'язана з волатильністю обсягів і структури виробництва, динамікою торгівлі (табл. 1).

*Таблиця 1 – Динаміка обсягів світового товарного виробництва та експорту, 2011-2017 рр., %**

	2011-2017	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Світовий товарний експорт:	3,3	5,0	3,1	2,3	4,6	2,3	1,6	4,5
Сільськогосподарська продукція	2,8	4,0	1,2	5,2	1,6	1,8	-0,9	6,7
Паливо та мінеральні продукти	1,0	1,2	1,0	1,1	0,9	1,8	0,8	0,1
Промислові товари	2,5	6,5	1,1	1,0	1,1	2,8	2,3	3,0
Світове товарне виробництво:	2,5	2,5	2,4	2,5	2,6	2,4	2,2	2,7
Сільське господарство	2,4	4,0	1,0	4,1	1,0	1,2	1,8	3,6
Мінеральні продукти **	2,3	6,5	2,0	1,6	1,0	0,9	1,0	3,1
Промислові товари	4,2	5,6	2,8	4,1	5,4	5,0	2,1	4,2
Довідково: світовий ВВП	2,7	3,4	2,5	2,4	2,5	2,2	2,7	2,9

Примітка:

* - глобальні дані для оцінки світових агрегованих показників товарного експорту, виробництва і ВВП;

** - В натуральному значенні.

Джерело: складено автором за [26-27]

Як видно з наведених даних світовий експорт сільськогосподарської продукції в середньому за 2011-2017 рр. показує найбільш позитивну динаміку розвитку в порівнянні з промисловим і енергетичним секторами. Дані таблиці 1 свідчать про те, що в 2017 році спостерігалось зростання як експорту, так і виробництва сільськогосподарської продукції в порівнянні з середніми показниками за аналізований період. Це ще раз підтверджує динамічність розвитку аграрного сектора світової економіки, який в свою чергу об'єднує сільськогосподарську продукцію та продовольчі товари. Зазначимо, що обсяг сільськогосподарської продукції в світовому експорті в вартісному вираженні в 1990-2014 рр. виріс в 3,4 рази: в 1990 році він становив (в поточних цінах) 414,7 млрд дол. США, в 2000 р - 550,8 млрд дол. США, в 2013 р - 1737,2 млрд дол. США, в 2014 р - 1765,4 млрд дол. США, в 2017 р - 1400 млрд дол. США. Частка сільськогосподарської продукції у світовій торгівлі також зростає: 9,2% - в 2010 р, 9,6% - в 2014 р частка продовольчих товарів у світовому експорті становить 7,5% у 2010 році та 8,0% в 2014 м, а в абсолютному вираженні в поточних цінах продтовари експортовані в 1990 р на 315,6 млрд дол. США, у 2000 р - на 431,1 млрд дол. США, в 2013 р - на 1451,7 млрд дол. США, в 2014 р - на 1486,3 млрд дол. США. У 2016-2017 рр. обсяг світового продовольчого ринку зберігається на рівні 1,4 трлн дол. США [22].

В цілому світове промислове виробництво уповільнювало темпи зростання після посткризового сплеску 2010. Так прогнози для 2016-2017г.г. були скориговані в бік зниження: з 2,9 до 2,4% (2016) і 2,9-3,0% в 2017-18 рр., а в перспективі експертами прогнозується висока волатильність в динаміці розвитку різних груп країн та регіонів світу. Надалі прогнозується незначний середньорічне зростання та послідовне уповільнення світової економіки: в період до 2020 року - близько 3,5%, в 2020-і рр. - 2,7%, 2030-і рр. - 2,5%, 2040-і рр. - 2,4% [20].

Дані таблиці 1 також свідчать про позитивний тренд розвитку світового виробництва сільськогосподарської продукції, якому властиві істотно менш помітні хвилі в динаміці змін в кризовий та посткризовий періоди. Так у кризовому 2009 р. світової агропромислової сектор єдиний зберіг позитивну динаміку (0,5% щорічного приросту). Крім того, темпи розвитку світової торгівлі виявилися вищими за темпи розвитку виробництва. У цей період обсяг зовнішньоторговельного обороту

сільськогосподарської сировини, в порівнянні зі світовим аграрним виробництвом, продемонстрував позитивний тренд розвитку, показавши середньорічні темпи приросту в 2,8% за 2011-2017 рр., що на 15% вище середньорічних темпів приросту світової торгівлі (3,3%).

В свою чергу, мінімальність кризового спаду (-2,0%) по відношенню до загального падіння світової торгівлі в 12,0% в 2009 р, а також стійкий та більш динамічний розвиток доводять, що цей сектор має значний потенціал збереження досягнутих обсягів виробництва та зростання частки в світовій торгівлі. За даними табл. 1. на 2005-2017 рр. доводиться етап різких змін в динаміці всіх показників розвитку глобальної економічної системи під впливом світової фінансової кризи 2008-2009 рр. і посткризового відновлення (див. табл. 1).

Таким чином, в кризовий період розвитку глобальної економічної системи зростання світового виробництва в цілому зберігається на меншому рівні, ніж зростання світової торгівлі, а також при цьому найбільш стійким елементом у міжнародній торгівлі є саме поставки сільськогосподарської та продовольчої продукції. Короткострокові прогнози динаміки цін підтверджують також більш високий рівень стабільності сектора зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукцією в порівнянні з енергетичними товарами та металами у середньостроковій перспективі при загальному спадному тренді 2011-2017 рр. Отже, агропродукція збереже лідерство як найбільш стійкий сектор світової торгівлі навіть при негативній динаміці прогнозованих параметрів цін на її ключові сировинні товари. У середньостроковій стратегії даний факт має значення для планування інвестицій та організації експортних поставок сільськогосподарської продукції.

Також при формуванні національних зовнішньоторговельних стратегій необхідно не тільки враховувати середньострокову динаміку досліджуваного сектора світової економіки, але й виявляти можливі зміни, які відображені в звітах міжнародних інститутів і організацій. Так відповідно до звіту ФАО «The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good» експерти виділяють такі ключові довгострокові тенденції світової торгівлі продовольством, які будуть чинити вплив на учасників ринку сільськогосподарської сировини:

- випереджаюче зростання обсягів зовнішньої торгівлі продовольством;

- спеціалізація регіонів та закріплення їх ролі як чистих експортерів або імпортерів продовольства певного виду;

- укладення двосторонніх та багатосторонніх регіональних торгових угод (РТС), а також діяльність ТНК в зв'язку з розвитком торгівлі в межах глобальних ланцюгів вартості;

- волатильний характер цін на продовольство;

- на торговельні потоки продовольства впливають не лише традиційні метеорологічні, а й геополітичні чинники, які призводять до періодичних стрибків цін та перебоїв в постачанні продовольством [21].

З іншого боку відповідно до звіту ФАО «Стан ринків сільськогосподарської продукції» за 2018 рік для задоволення зростаючого попиту в 2050 році в аграрному секторі необхідне збільшення виробництва продуктів харчування, кормів та біопалива майже на 50 % більше ніж в 2012 році. Так у період з 2000 по 2016 рік більш ніж утричі відбулося зростання обсягів світової торгівлі сільськогосподарською продукцією в грошовому вираженні. Прі цьому середньорічний приріст цього показника становив понад 6%, і якщо в 2000 році він становив 570 млрд дол. США, то в 2016 році досяг 1,6 трлн дол. США [22]. Враховуючі зазначені тенденції міжнародні організації створили ґрунтовну систему постійного моніторингу світових цін на продовольство, що важливо для українських підприємств-експортерів. Крім того, ОЕСР спільно з ФАО публікує аналітичні прогнози в аграрній сфері, які характеризують тенденції розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції до 2025 р, які включають такі положення:

- зростання ефективності аграрного виробництва дозволяє виробляти продукцію за нижчими цінами;

- збільшення попиту на продовольство обмежується уповільненням приросту населення та поступовим насиченням його споживання в країнах, що розвиваються (emerging economies);

- зниження глобального рівня недоїдання пов'язане зі зростанням споживання цукру та жирів;

- зростання виробництва засновано в першу чергу, на підвищенні врожайності;

- глобальний експорт зберігає високу концентрацію, а ресурсозабезпеченість бідних регіонів призводить до зростання імпорту;
- прогнози експертів демонструють фундаментальні тенденції ринку, проте слід зазначити їх непередбачуваність [24].

Розвиток глобального ринку сільськогосподарської продукції свідчить про позитивні тренди в аграрній сфері світової економіки з точки зору зростання купівельної спроможності та збереження попиту за умови зростання ефективності аграрного виробництва та націленості підприємців на ефективне функціонування в умовах спадного тренду зовнішньоторговельних цін.

Підтвердженням ефективності політики підтримки стійкості та відносного балансу стану світового ринку сільськогосподарської продукції є динаміка світових цін на аграрну продукцію в 1999-2018 рр. (Рис 1).

Аналіз наведеної довгострокової динаміки зміни цінових параметрів дозволив виявити тренди впливу кризи 2008-2009 рр., а саме: посткризове відновлення цін світового аграрного ринку, відображений спад цін до середини 2016 року, а також висловлено початок нового підйому цін 2016- 2017 рр.

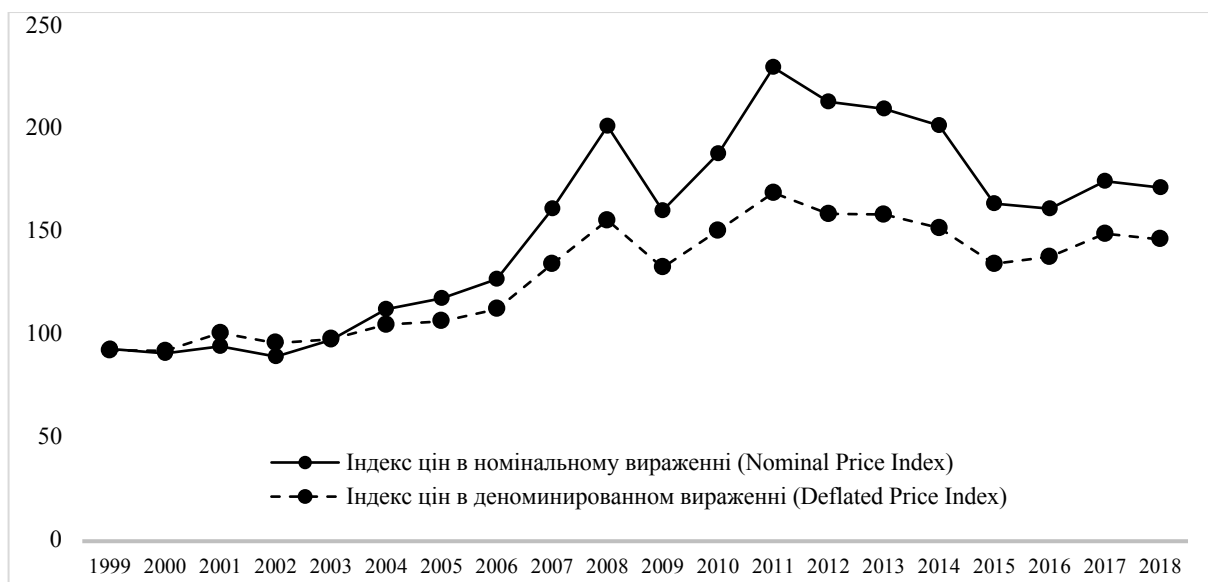

Рис. 1 Динаміка номінального та реального значення індексу цін на продовольство ФАО, 1999-2018 рр., 2002-2004 рр. = 100

Джерело: складено автором за [22]

При цьому наведена на графіку динаміка номінального та реального рівнів цін на продовольство (індекс ФАО) характеризує випереджаюче

зростання індексів цін на продовольство в 2000-2018 рр. (див. Рис. 2). У 2015-2018 рр. номінальний індекс продовольчих цін ФАО виріс на 4,5%, а реальний індекс збільшився на 8,9 %.

Згідно з наведеними даними у другому десятилітті ХХІ століття глобальний тренд в сфері світової торгівлі і аграрного обороту залишався досить нестабільним. Так максимальні індекси цін на продовольство, що склали більше двох разів по відношенню до бази (2002-2004) можна простежити в 2011-2014 рр. А з 2015 р. спостерігається їх спад з подальшим підйомом у 2016-2018 рр. (рис. 2). Така нестабільність світової торгівлі сільськогосподарською продукцією викликана низкою причин: коливаннями виробництва в силу істотній залежності даного сектора економіки від погодних умов, змінами обсягу попиту в силу економічних причин. Проте відзначимо, що багаторічні тенденції зміни індексів світових цін на продовольство в силу їх досить слабкою волатильності та антикризової стійкості можуть розглядатися в якості надійного індикатору стану світової економіки, особливо в переломних точках трендів (2002, 2008, 2009, 2011, 2016 рр.).

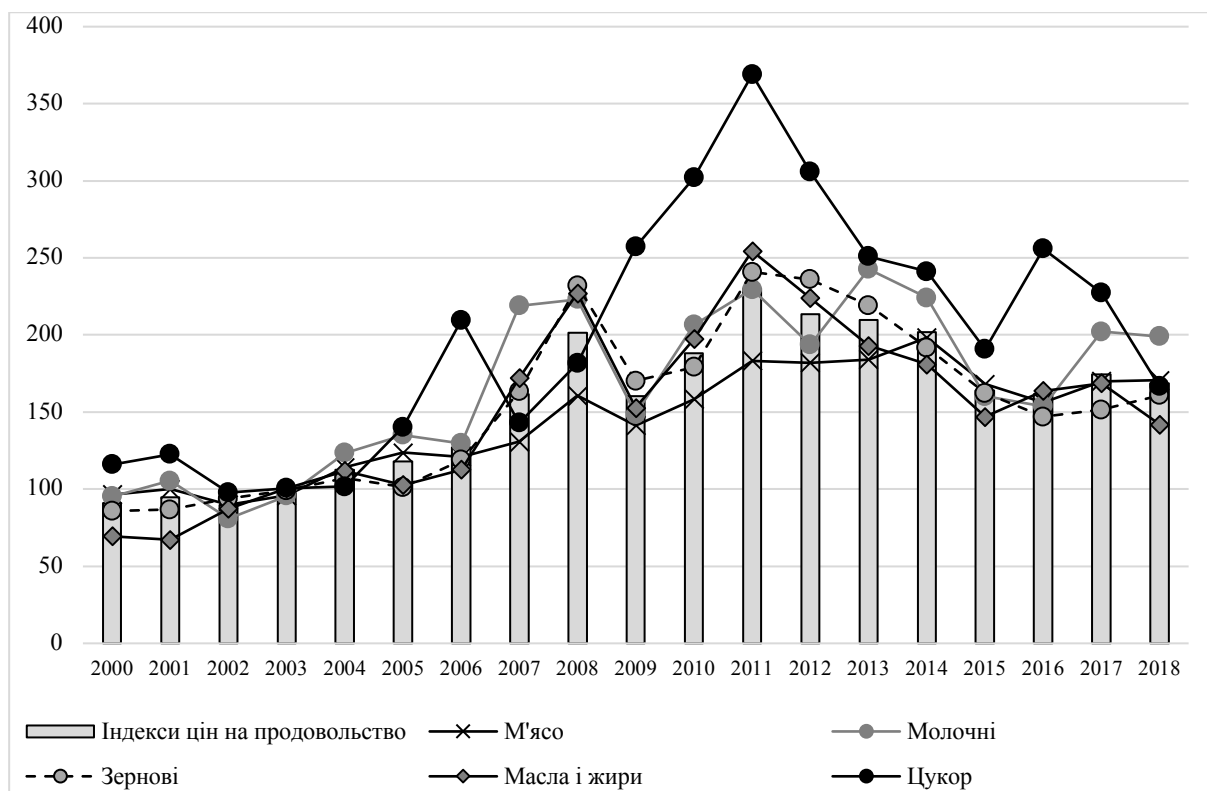

Рис. 2 Динаміка зміни індексів світових цін ФАО за основними товарними групами в 2000-2018 рр., 2002-2004 рр. = 100

Джерело: складено автором за [22]

Ще однією тенденцією, яку не можна не враховувати, є збільшення світового споживання продукції з високою доданою вартістю. На глобальному рівні, частка перероблених продуктів в експорті сільськогосподарської продукції лишалася незмінною (приблизно 41%) між 2001 - 2004 рр. та 2009 - 2012 рр. За той же період, частка сировинних товарів в загальній вартості сільськогосподарського експорту значно збільшилася в найменш розвинених країнах, з 37,8 до 48,5%, а в країнах, що розвиваються та мають вихід до моря з 33,5 до 46,7%. У невеликих острівних державах, що розвиваються, навпаки, частка необробленого експорту скоротилася з 52,9 до 38,3%, в той час як частка продуктів переробки збільшилася з 37,8 до 48,3% [22]. Зазначена тенденція пояснюється перш за все тим, що на початку ХХІ ст. в агропродовольчому секторі відбувається формування нового інвестиційного сегменту Агротех (AgTech), який об'єднує різні обладнання та технології, засновані на отриманні та обробці даних, як усередині сільськогосподарського виробничого циклу, так і за його межами, що застосовуються для підвищення врожайності, ефективності та рентабельності (більш детально див. [3]).

В найближчі роки багато регіонів збільшать залежність від торгівлі, або як нетто-експортери, або як чисті імпортери. Так Азія була самим швидкозростаючим імпортером, з різким збільшенням після 2007 року, за рахунок становлення Китаю як нетто-імпортера. В свою чергу Латинська Америка може стати найбільшим нетто-експортером продовольства, так як зростання виробництва випереджає стійке зростання споживання. Північна Америка є другим за величиною експортером, але, пов'язано це не стільки з ростом виробництва, скільки з низькими темпами зростання споживання в регіоні. Східна Європа та Центральна Азія здійснює перехід від нетто-імпортера до нетто-експортера. Навпаки, в країнах Африки на південь від Сахари імпорт сільськогосподарської продукції зростає, в першу чергу за рахунок зростання населення. А Близький Схід та Північна Африка значно збільшують імпорт, так як наявне виробництво продуктів харчування не справляється зі зростаючим попитом в регіоні.

Висновки. Динаміка, якість та темпи розвитку світової торгівлі сільськогосподарською продукцією в 2000-2018 рр. свідчать, що для глобальної економічної системи цей сектор в кризовий період розвитку

представляється найбільш стійким, слабо волатильним, має значний потенціал збереження досягнутих обсягів виробництва та світової торгівлі в умовах спадного тренду цін на ключові групи товарів. Отже динаміка зовнішньої торгівлі продовольством в істотній мірі забезпечує стабільність та стійкість світової торгівлі товарами. Отримані результати дослідження свідчать про наявність стійкого та поступального розвитку світового аграрного виробництва, динаміка якого в кризові періоди демонструє істотно менш помітні хвильові тренди в обсягах виробництва і експорту в порівнянні з іншими галузями (в 2000-2018 рр. в секторі зберігається позитивна динаміка зростання, а також суттєві темпи зростання експорту.)

В цілому, світова торгівля сільськогосподарською продукцією схильна до значно більш динамічних трендів, ніж виробничий сектор тому експорт сільськогосподарської продукції представляється одним з найбільш стійких елементів світової торгівлі. Врахування отриманих результатів є важливим для обґрунтування потенційного інвестиційного та інституційного забезпечення зовнішньоекономічної стратегії України в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонюк О., Антонюк П. Аналіз структури експорту агропродовольчої продукції. Економіка харчової промисловості. 2014. №. 3. С. 27-32.
2. Голян В. Ресурсне прокляття: чому зернова орієнтація українського АПК заважає іноземним інвестиціям. Agravery. 30 травня 2016. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/resursne-proklatta-comu-zernova-orientacia-ukrainskogo-apk-zavazae-inozemnim-investiciam#>
3. Дугінець Г.В. Глобальні ланцюги вартості [текст]: монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 412 с.
4. Зварич І., Зварич Р. Аналіз ресурсно-сировинних дисбалансів світової економіки. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 12. №. 4. – С. 433-457.
5. Іващенко М. В. Актуальні питання сучасного стану та перспектив України на глобальних сировинних ринках-2017. Young. 2017. Т. 43. №. 3.
6. Козюк В. Монетарні режими та макрофінансова вразливість у сировинних економіках. Світ фінансів. 2016. Вип. 1. С. 58-73.
7. Козюк В., Шиманська О. Глобальна економіка в умовах спадного тренда сировинних цін: виклики та можливості для України. Вісник ТНЕУ. 2016. No 1, с. 128-135.
8. Маслак О. Інвестиції в АПК. Пропозиція. 2014. No 1. С. 30-34.

9. Нелеп В. М. Висоцька О. М. Перспективи експорту продукції сільського господарства і харчової промисловості України. Економіка АПК. 2014. № 3. С. 72-78.
10. Ніконенко У. Фіскальна політика в сировинних економіках: роль бюджету та фондів суверенного багатства. Економічний простір. 2018. №. 135.
11. Петрушенко М. Для кого «ресурсне прокляття» – рідна мати. Урядовий кур'єр. 2017. 15 березня. URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/dlya-kogo-resursne-proklyattya-ridna-mati/p/>
12. Яценко О. М., Невзгляд Н. Г. Глобальні тренди розвитку продовольчого ринку: перспективи для України. Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. 2015. №. 27. С. 54-62.
13. Яценко О. Глобалізаційні детермінанти розвитку сировинних ринків. Міжнародна економічна політика. 2013. Вип. 2. С. 66-100. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Мер_2013_2_6.pdf
14. Якубовський М. М. Внутрішній ринок як дзеркало проблем української промисловості. Економіка України. 2012. №. 8. С. 4-15.
15. Auty R. 1993. Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis. London: Routledge.
16. Arezki, Rabah, and Frederick van der Ploeg. Can the Natural Resource Curse Be Turned Into a Blessing? The Role of Trade Policies and Institutions. 2007. IMF Working Paper WP/07/55.
17. Béland, Louis-Philippe, and Raaj Tiagi. Economic Freedom and the 'Resource Curse': An Empirical Analysis. Studies in Mining Policy, Fraser Institute. October 2009.
18. Boschini, Anne, Jan Pettersson, and Jesper Roine. Resource Curse or Not: A Question of Appropriability." The Scandinavian Journal of Economics, 2007. vol. 109, no. 3: 593–617.
19. Gelb A. Economic Diversification in Resource-Rich Countries, in Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources, ed. Rabah Arezki, Thorvaldur Gylfason, and Amadou Sy. Washington, D.C.: International Monetary Fund. 2011.
20. Global Economic Prospects. Divergences and Risks. 2016. P.3-5, 29. URL: <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
21. FAO (2015). The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Rome, Italy. p. 2. URL: <http://www.fao.org/3/a-i5090e.pdf>
22. FAO (2018). The State of Agricultural Commodity Markets 2018. Agricultural trade, climate change and food security. Rome. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. URL: <http://www.fao.org/3/I9542EN/i9542en.pdf>

23. Mazaraki, A.; Melnichenko, S.; Duginets, G. Ukrainian economy growth imperatives. Prague: Coretex CZ SE. 2018.
24. OECD-FAO (2016) Agricultural outlook. 2016-2025. OECD/FAO. URL: <http://www.oecd-ilibrary.org/>.
25. Sachs J. and Andrew Warner. Natural Resource Abundance and Economic Growth. 1995. NBER Working Paper 5398.
26. UNCTAD (2017) World investments report. P. 5. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf/
27. World Mineral Production 2010–2014, 2012-2016. URL: <http://www.bgs.ac.uk/mineralsUK/statistics/worldStatistics.html>
28. WTO (2018). World Trade Statistical Review. P. 41, 120. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf

REFERENCES:

1. Antonyuk, O., & Antonyuk, P. (2014). Analiz struktury eksportu ahroprodovol'choyi produktsiyi. [Analysis of the structure of export of agri-food products]. *The economy of the food industry*, (3), 27-32. [in Ukrainian]
2. Golyan V. (2016) Resursne proklyattya: chomu zernova oriyentatsiya ukrayins'koho APK zavazhaye inozemnym investytsiyam. [Resource curse: why the grain orientation of the Ukrainian agroindustrial complex impedes foreign investment]. *Agravery* May 30th. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/resursne-proklatta-comu-zernova-orientacia-ukrainskogo-apk-zavazae-inozemnim-investiciam#> [in Ukrainian]
3. Duginets G. (2018) Hlobal'ni lantsyuhy vartosti [*The Global Value Chains*] [text]: monograph. K.: KNUTE, 412 p. [in Ukrainian]
4. Zvarych, I., & Zvarych, R. (2017). Analiz resursno-syrovynnykh dysbalansiv svitovoyi ekonomiky. [Analysis of resource and raw material imbalances in the world economy]. *Journal of the European Economy*, 12(4), 433-457. [in Ukrainian]
5. Ivashchenko M. (2017). Aktual'ni pytannya suchasnoho stanu ta perspektyv ukrayiny na hlobal'nykh syrovynnykh rynkakh-2017. [Actual questions of the current state and prospects of Ukraine on global commodity markets-2017.] *Young*, 43(3). [in Ukrainian]
6. Kozyuk V. (2016) Monetarni rezhymy ta makrofinansova vrazlyvist' u syrovynnykh ekonomikakh. [Monetary regimes and macrofinancial vulnerability in commodity economies]. *The world of finance*. №. 1, 58-73. [in Ukrainian]
7. Kozyuk V., Shymanska O. (2016) Hlobal'na ekonomika v umovakh spadnoho trenda syrovynnykh tsin: vyklyky ta mozhlyvosti dlya Ukrayiny. [Global economy in the context

- of the downtrend of commodity prices: challenges and opportunities for Ukraine]. *TNEU Bulletin* № 1, pp. 128-135. [in Ukrainian]
8. Maslak O. (2014) Investytsiyi v APK. [Investments in agroindustrial complex]. *Offer*. №1, 30-34. [in Ukrainian]
 9. Nelep V., Visotskaya O. (2014) Perspektyvy eksportu produktsiyi sil's'koho hospodarstva i kharchovoyi promyslovosti Ukrayiny. [Prospects for export of agricultural products and food industry in Ukraine]. *Economy of agroindustrial complex*. № 3, 72-78. [in Ukrainian]
 10. Nikonenko U. M. (2018). Fiskal'na polityka v syrovynnykh ekonomikakh: rol' byudzheta ta fondiv suverennoho bahatstva. [Fiscal policy in commodity economies: the role of the budget and sovereign wealth funds]. *Economic space*, (135). [in Ukrainian]
 11. Petrushenko M. (2017) Dlya koho «resursne proklyattya» – ridna maty. [For whom the "resource curse" - the mother]. *Government Courier*. March 15th URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/dlya-kogo-resursne-proklyattya-ridna-mati/p/> [in Ukrainian]
 12. Yatsenko, O., & Nevzglad, N. (2015). Hlobal'ni trendy rozvytku prodovol'choho rynku: perspektyvy dlya Ukrayiny. [Global trends in food market development: prospects for Ukraine]. *Productivity of agro-industrial production. economic sciences*, №(27), 54-62. [in Ukrainian]
 13. Yatsenko, O. (2013) Hlobalizatsiyi determinanty rozvytku syrovynnykh rynkiv. [Globalization determinants of the development of commodity markets]. *International economic policy*. № 2, 66-100. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mep_2013_2_6.pdf [in Ukrainian]
 14. Yakubovsky, M. (2012). Vnutrishniy rynek yak dzerkalo problem ukrayins'koyi promyslovosti. [The domestic market as a mirror of the problems of Ukrainian industry]. *Economy of Ukraine*, № (8), 4-15. [in Ukrainian]
 15. Auty R. (1993). *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*. London: Routledge.
 16. Arezki, Rabah, and Frederick van der Ploeg. (2007). Can the Natural Resource Curse Be Turned Into a Blessing? The Role of Trade Policies and Institutions. *IMF Working Paper* WP/07/55.
 17. Béland, Louis-Philippe, and Raaj Tiagi. (2009). Economic Freedom and the 'Resource Curse': An Empirical Analysis. *Studies in Mining Policy*, Fraser Institute. October.
 18. Boschini, Anne, Jan Pettersson, and Jesper Roine. (2007) Resource Curse or Not: A Question of Appropriability. *The Scandinavian Journal of Economics*, vol. 109, no. 3: 593–617.

19. Gelb A. (2011). Economic Diversification in Resource-Rich Countries, in *Beyond the Curse: Policies to Harness the Power of Natural Resources*, ed. Rabah Arezki, Thorvaldur Gylfason, and Amadou Sy. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
20. Global Economic Prospects. Divergences and Risks. 2016. P.3-5, 29. URL: <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
21. FAO (2015). The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Rome, Italy. p. 2. URL: <http://www.fao.org/3/a-i5090e.pdf>
22. FAO (2018). The State of Agricultural Commodity Markets 2018. Agricultural trade, climate change and food security. Rome. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. URL: <http://www.fao.org/3/I9542EN/i9542en.pdf>
23. OECD-FAO (2016) Agricultural outlook. 2016-2025. OECD/FAO. URL: <http://www.oecd-ilibrary.org/>.
24. Mazaraki, A.; Melnichenko, S.; Duginets, G. (2018). *Ukrainian economy growth imperatives*. Prague: Coretex CZ SE.
25. Sachs J. and Warner A. (1995). Natural Resource Abundance and Economic Growth. *NBER Working Paper* 5398.
26. UNCTAD (2017) World investments report. P. 5. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf/
27. World Mineral Production 2010–2014, 2012-2016. URL: <http://www.bgs.ac.uk/mineralsUK/statistics/worldStatistics.html>
28. WTO (2018). World Trade Statistical Review. P. 41, 120. URL: https://www.wto.org/English/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf